

Vietnam – země ochranářských paradoxů

Antonín Krása

Vietnam je nádherná země, kde srdce cestovatele plesá, a to z mnoha důvodů. Jde o zemi tropickou, a tedy barevnou, která může nabídnout spousty pozoruhodných památek, vysoké hory, moře, ale

i zbytky úžasné přírody: přestože ji nelze označit za nedotčenou, ukrývá překvapivě mnoho klenotů. Čelí přitom řadě ochranářských výzev, z nichž některé se daří naplnit, zatímco jiné bohužel nikoliv.

Mokřad mezinárodního významu Bau Sau, kde proběhla repatriace krokodýla siamského
Foto Antonín Krása

Většina z nás zná Vietnam jen zprostředko-
vaně, zejména díky agilním obchodníkům,
ale jejich domovinu navštívil málokdo. Jis-
tě, milovníky přírody spousta věcí vyděsí,
protože už nejde o zanedbaný stát s nízkou
životní úrovní. Vietnam se naopak bouřlivě
rozvíjí, což s sebou nese spoustu zápor-
ných jevů, jako je velkoplošné kácení lesů,
přeměna celé krajiny, osídlování stále dal-
ších území a narůstající množství odpadů.
Zdánlivě nekonečné a lidskou činností té-
měř nedotčené pralesy v zemi již dávno ne-
najdete. Z jistého pohledu je tedy úžasným
překvapením, že v něm ještě pořád přírod-
ní poklady existují, není jich málo a navíc se
o ně začíná dbát.

Vietnam – základní statistika

Vietnam dnes atakuje hranici 100 milionů
obyvatel, a to je pouze 4,6x větší než Čes-
ká republika. Nevyniká jen vysokou biolo-
gickou rozmanitostí, ale i nemalou kulturní
diverzitou. Nemáme na mysli jen proslulé
kulturní památky. Přestože Vietové tvoří
85 % tamějšího obyvatelstva, zemi s nimi
sdílí i 53 dalších národů, jako jsou Muon-
gové, Tajové, Thajci, Hmongové, Číňané,
Mienové, Khmerové, Khmuové či Čamové.
Hrubý domácí produkt Vietnamu je přibliž-
ně stejný jako HDP České republiky. Pokud
jej přepočítáme na obyvatele, pak dosahu-
je jen pětiny celosvětového průměru, i když
ten poněkud zkresluje státy bohaté na ropu
a daňové ráje, a je devětkrát nižší než v pří-
padě ČR.

Vietnam je na druhy opravdu bohatý

Počet druhů žijících ve Vietnamu je vskut-
ku obrovský: uvádí se, že v tomto ohledu
země zaujímá 16. místo na světě. Uvedená
skutečnost je dána řadou činitelů, z nichž
velkou roli hraje zejména pestrost přírod-
ních podmínek, členitost terénu a také vý-
razná severojižní orientace země. Od seve-
ru na jih Vietnam měří asi 1650 km (zhruba
od 23° po 8° s. š.), v nejužším místě přitom
jen kolem 50 km. Navíc v něm leží del-
ty dvou mohutných řek, Rudé na severu
a Mekongu na jihu. Stát proto zahrnuje jak
rozsáhlé nížiny, tak vysoké hory, přičemž
nejvyšší vrchol dosahuje úctyhodné výšky

Námluvy bičnatců (*Uropygi*), vzácných a zajímavých pavoukovců. Foto Antonín Krása

Do národního parku Cat Tien je možné se dostat pouze přívozem, který přepravuje nejen turisty, ale i menší
nákladní auta. Foto Antonín Krása

3144 m n. m. Není divu, že se přírodní pod-
mínky na malé prostorové škále význam-
ně odlišují a řada druhů obývá, respektive
obývala, jen malé areály: endemismus roz-
manitých taxonů proto bývá velmi vysoký,
kupř. u rostlin jde o plnou desetinu vědě
známých druhů.

Ve Vietnamu se pochopitelně nevyskytu-
jí jen endemity, ale také druhy rozšířené
původně po značné části jihovýchodní
Asie. K nim patří slon indický (*Elephas ma-
ximus*), medvěd malajský (*Helarctos ma-
layanus*), tygr indočínský (*Panthera tigris
corbetti*) nebo hned několik druhů gibbonů

Gekon obrovský (*Gekko gecko*) se stal v některých oblastech Vietnamu vyhledávanou pochoutkou. Foto Antonín Krása

(*Nomascus* spp.). Většina z nich na tom ale není v dnešní době dobře a patří k vůbec nejohroženějším druhům celé oblasti. Tamější fauna a flóra současně zahrnuje také pravé, dlouhou dobu pro svět neznámé poklady (viz rámeček na následující straně).

Krajina horského pralesního NP Bach Ma. Foto Antonín Krása

O válce, zvířatech a lidech

Střední Vietnam i dnes zůstává biologickým rájem, byť to tak ještě před 50 lety rozhodně nevypadalo. Tehdy v něm probíhala výbušná hranice mezi severní komunistickou Vietnamskou demokratickou republikou a jižní prozápadní Vietnamskou republikou, které se pak za výrazného přispění USA utkaly ve válce, probíhající v letech 1959–1975. Během ní celou oblast zasypalo nebývalé množství defoliantu Agent Orange, hořlavý napalm a spousta různorodé munice. Místní porosty tak byly silně poškozeny, ale kupodivu nebyly zničeny docela. Vegetace se cíleně hubila hlavně na kopcích, ale v členitých roklích Annamského pohoří se udržela stejně jako tam žijící živočichové. Navíc toto území nikdy nebylo ve větší míře osídleno tak hustě jako zbytek země. Vlastní Vietové totiž dávali po dlouhá staletí přednost nížinám a v horách se usazovaly různé národnostní menšiny. Jejich příslušníci byli spíše lovci, takže tamější společenství musela zůstat malá a rozptýlená. A ani po válce nedošlo k rychlé změně, protože zde nejen nebyl dostatek potravy, ale celý region zůstal silně zatížen teratogenními látkami, které rychlý růst obyvatelstva zneumožnily. A to využila příroda, která obsadila uvolněné místo.

Národní park Cat Tien

Válečná vřava a její toxická zátěž tak paradoxně přispěla k uchování celé řady unikátních druhů a společenstev až do dnešní doby. Do těchto míst nebylo možné stěhovat lidi z přelidněných částí země, zato zde bylo možné zakládat národní parky, protože nic lepšího se s územím nedalo dělat. A to je i případ národního parku Cat Tien, ležícího jen zhruba 150 km severovýchodně od jihovietnamské metropole Ho Či Minovo Město, jež je známé i pod dřívějším označením Saigon. Jde o rozsáhlou enklávu nížinného lesa (720 km², 370–680 m n. m.) obklopenou silně osídlenou a zemědělsky využívanou krajinou, která se dále na severozápad postupně zvedá. Národní park vyhlásili v roce 1998, kdy došlo ke spojení menších celků, z nichž část byla chráněna už od roku 1978. Území bylo za války silně zasaženo defolianty, jež ale postihly hlavně mladé dřeviny, zatímco staré stromy se dokázaly poměrně dobře regenerovat. Později se velkým problémem stalo kácení, po němž v parku zůstaly dosud rozsáhlé nelesní plochy. Vietnamci v oblasti nežili, jen menšiny Ma a Stieng, jejichž příslušníci byli z velké části vystěhováni mimo hranice chráněného území do vesnice Talai.

Z pohledu ochrany přírody jde o jedno z nejdůležitějších území v celém Vietnamu, protože v něm žije třetina všech v zemi ohrožených druhů, mezi něž patří kromě slonů a medvědů např. velký tur gaur (*Bos gaurus*), pralesní kočka bengálská (*Prionailurus bengalensis*) a řada primátů včetně gibbonů, ptáků, obojživelníků a plazů stejně jako hmyzu. Ikonou parku ale je, respektive byl, nosorožec jávský (*Rhinoceros sondaicus*). Tento drobný pralesní nosorožec kdysi obýval velkou část jihovýchodní Asie, ale na začátku tohoto století už přežívaly jen dvě poslední populace, jedna na Jávě a druhá právě v národním parku Cat Tien. V roce 2010 pytláci zabili úplně posledního jedince, protože rohů asijských nosorožců si zájemci cení ještě mnohem výše než v případě afrických druhů. Tamější zbytková populace přitom byla objevena teprve v 90. letech 20. století, ale stačila necelá dvě desetiletí, aby byla zcela vyhubena. S nosorožcem

se tak můžeme setkat už jen ve znaku národního parku.

Příběh plný krokodýlů

Vietnamská ochrana přírody však má také co slavit, a to přímo v Cat Tien. Kromě poměrně rozsáhlých lesů se totiž v parku nachází také mokřad mezinárodního významu Bau Sau neboli Krokodýlí jezero. A v něm, ostatně jak už napovídá jméno, žili krokodýli, konkrétně krokodýl siamský (*Crocodylus siamensis*). I zmiňovaný plaz původně osídlil velmi rozsáhlé území, ale ztráta tradic (mnohými etniky byl uctíván jako posvátné zvíře), strach, hlad a snadná dostupnost střelných zbraní nastartovaly jeho rychlý

Annamské pohoří – ráj pro taxonomy a objevitele

Annamské pohoří, nacházející se na hranicích Vietnamu a Laosu a zasahující i do Kambodže, se do povědomí světové veřejnosti dostalo začátkem 90. let minulého století překvapivými objevy do té doby vědě zcela neznámých živočichů. Jejich ikonou se stala saola (*Pseudoryx nghetinhensis*), podivný pralesní tur připomínající antilopu, která byla objevena a vědecky popsána teprve v roce 1992, respektive 1993! A to přitom nejde o žádného drobečka, ale o zvíře dosahující hmotnosti až 90 kg. Téměř ve stejné době zjistili zoologové právě v této oblasti největší druh malých až středně velkých jelínek ze skupiny muntzaků – muntzaka obrovského (*Muntiacus vuquangensis*). Ohroženého kopytníka se podařilo v terénu vyfotografovat až v roce 2018, všechny předcházející snímky pocházely z fotopastí. V roce 1997 potvrdily rozborů DNA, že v pohoří žije i další příbuzný druh, muntzak černý (*M. truongsongensis*). Chvilku poté ohlásili taxonomové z regionu nález dalšího nového druhu, tentokrát šelmy cibetky tainguenské (*Viverra zibetha*). Na přelomu tisíciletí obohatil naše znalosti o globální fauně popis do té doby vědě neznámého pruhovaného králíka Timmisova (*Nesolagus timminsi*). V oblasti, označované také jako Zelený koridor, se podařilo najít i tři do té doby přehlížené ptáčí druhy. Za nejúspěšnější můžeme v tomto ohledu označit rok 2007, kdy biologové zveřejnili objevy pěti druhů orchidejí, z toho dvou bezlistých, tří dalších druhů rostlin, dvou druhů motýlů a až 80 cm dlouhého hada žijícího podél vodních toků.

Jeden z medvědů uшатých (*Ursus thibetanus*), držných v záchrané stanici v národním parku Cat Tien. Foto Antonín Krása

Návštěva tržiště v tropických oblastech přímo povinností, pokud si chcete užít nejrůznějších barev a vůní. Foto Antonín Krása

ústup, završený módní vlnou libující si ve výrobách z krokodýlích kůží. Postupně tak zmizel z většiny areálu rozšíření a v přírodě se udržel ve větším množství pouze v Kambodži a v Laosu. Zato ve Vietnamu byl nakonec vyhuben úplně. Z mokřadů Krokodýlího jezera zmizel v 90. letech 20. století a po-

slední zjevně volně žijící jedinec ve Vietnamu byl nalezen mrtvý v roce 2012 v oblasti jezera Ea Lam ve střední části země.

Krokodýli siamští ale přežili v lidské péči. Tedy přežili, spíše dožívali. Když už totiž nebyli lovci schopni sytit neoslabující poptávku po kůžích,

Jedna z mnoha rosniček, které je možné potkat za nočních toulek v horském lese v národním parku Bach Ma.
Foto Antonín Krása

Vietnamský strašník (*Scutigera*), nádherná dravá stonožka, jejíž příbuzný strašník dalmátský (*Scutigera coleoptrata*) žije i v Brně. Foto Antonín Krása

začaly se zakládat krokodýlí farmy. Ale aby byl zisk větší, křížili v nich siamské krokodýly s dalšími, třeba mnohem většími mořskými

(*C. porosus*). Genetičtí čistí jedinci se tak stali velkou vzácností, navíc vizuálně prakticky neodlišitelnou od kříženců. Přesto se vedení

parku ve spolupráci se známým Světovým fondem na ochranu přírody (WWF International) pokusilo druh ve Vietnamu zachránit. Na farmách hledali a skutečně našli jedince vhodné k repatriaci, kteří ale museli být nejprve geneticky testováni, aby se zabránilo vnosu nežádoucích genů. Uvedený postup příliš zavánějící předběžnou opatrností se nakonec vyplatil. Podařilo se vybrat prvních pět samců a pět samic, které ochránci přírody na konci roku 2001 vypustili do přírody. V dalších třech letech došlo k repatriaci dalších, tentokrát již 50 zvířat. Vše samozřejmě nešlo lehce, protože průběžné monitorování odhalilo, že jen v roce 2004 asi čtvrtinu dospělých jedinců odchytili místní lovci. Naštěstí již v roce 2005 ochránci přírody prokazatelně zaznamenali první snůšku vajec a po ní následovaly další. Krokodýlů postupně přibývá, šíří se do okolí a snad mají vyhráno, ačkoliv pytláci pro ně zůstávají hrozbou i nadále.

Co přinese budoucnost

Cat Tien však není jediným vietnamským národním parkem, jenž rozhodně stojí za návštěvu. Jeho nespornou výhodou se stala dobrá dostupnost i infrastruktura, která ale zároveň představuje i povážlivou hrozbu. Po cestách se totiž mohou snadno pohybovat nejen turisté, kterých neustále přibývá, ale i lovci.

Naopak v horských parcích, jako je třeba Bach Ma ve středu země, zůstává infrastruktura omezená a již dosti obstarožní, protože byla vybudována ještě Francouzi. A tak jsou místní klenoty ve větším bezpečí. Navíc je zřejmé, že jak Vietnam bohatne, začíná si více chránit zbytky své unikátní přírody. V místní televizi nejsou žádnou výjimkou reportáže o zadržení nelegálních těžařů nebo lovců, které čekají velmi přísné tresty. Vždyť jen v letech 2011–2017 odstranili strážci v rezervacích Thua Thien Hue a Quang Nam Saola přes sto tisíc nastrožených drátěných ok. Nejohroženější je tak dnes paradoxně kulturní diverzita, jak jsou zbytky národnostních menšin stále silněji začleňovány do vietnamské společnosti, případně ponechány napospas nejrozumnějším křesťanským misionářům, jak bylo vidět např. ve zmiňované vesnici Talaj na okraji Cat Tienu. Ale to už je docela jiný příběh...